

Inhoud

Inleiding door Teju Cole 7

Voorwoord 15

Proloog 19

Deel een

- 1 Pastorale 29
- 2 De jaren voor de Tulsi's 54
- 3 De Tulsi's 93
- 4 The Chase 152
- 5 Green Vale 214
- 6 Een vertrek 299

Deel twee

- 1 'Verbazingwekkende taferelen' 313
- 2 Het nieuwe regime 368
- 3 Het avontuur in Shorthills 395
- 4 Temidden van de kostgangertjes 437
- 5 De leegte 495
- 6 De revolutie 535
- 7 Het huis 573

Epiloog 585

Inleiding

Een huis voor meneer Biswas is een episodische roman boordevol conflicten. Meneer Biswas ondergraaft de conventies van het heldendom: hij is slim en gevat, maar vaak ook humeurig, venijnig en onvriendelijk. Zijn vijanden, merendeels familieleden, zijn in hoge mate onsympathiek, maar ze hebben ook hun bewonderenswaardige momenten. Het plot wordt voortgedreven door een duidelijk doel – de aankoop van het huis uit de titel – maar klaarblijkelijk kan dat alleen worden bereikt langs een onvoorstelbaar gecompliceerde omweg. Het is een roman van epische omvang, perfect opgebouwd, en met twee opvallende kenmerken: de gebeurtenissen spelen zich af in huiselijke kring, wat ongebruikelijk is voor een epos, en op Trinidad, een belangrijk eiland in het Caraïbisch gebied, maar zonder dat het een rol van betekenis speelt op het wereldtoneel. En toch bood deze uiterst beperkte context V.S. Naipaul een hele wereld aan ervaringen en gevoelens om uit te putten. *Een huis voor meneer Biswas*, gepubliceerd in 1961, is een van de onvergankelijke romans uit de twintigste eeuw.

Van zijn geboorte tot aan zijn vroegtijdige dood, zesenvestig jaar later, woont meneer Biswas in een reeks van huizen die voor het overgrote deel óf niet van hem zijn, óf het niet waard zijn een huis te worden genoemd. In elk van die huizen probeert meneer Biswas de oplossing te zien van een probleem, en elk van die oplossingen is op een andere manier verkeerd. Als een mythologische figuur – en zijn geboorte ging ook inderdaad gepaard met slechte voortekens en sombere voorspellingen; er wordt gezegd dat hij ‘verkeerd om’ werd geboren – lijkt meneer Biswas gedoemd die zinloze exercitie keer op keer te her-

halen voordat zijn bestemming kan worden bereikt. De zinloosheid en de verspilde moeite van zijn heilloze pogingen geven een komisch effect dat zowel aan een schelmenroman doet denken als aan de traditie van het existentialisme. Futiliteiten banen de weg naar huis. Op zijn zoektocht zeult meneer Biswas zijn schamele bezittingen en zijn almaar uitdijende familie met zich mee, van het ene ongeschikte huis naar het andere, van het Hanumanhuis via The Chase en Green Vale naar Shorthills en een huurhuis in Port of Spain. Voor meneer Biswas zijn die woningen niet meer dan muren en daken. Zijn tragiek is niet alleen dat geen van die huizen bestemd is *voor hem*, maar ook dat hij zich er doorlopend pijnlijk van bewust is dat hij daar niet thuishoort. De meeste zijn eigendom van zijn geminachte schoonfamilie, de Tulsi's. Enkele van die huizen zijn gebouwd door meneer Biswas zelf, maar die gaan al snel ten onder aan hun inferieure kwaliteit en het gevaar van de elementen: eentje valt ten prooi aan een overstroming, de ander aan brand. Zelfs van een duur poppenhuis dat hij voor zijn dochter Savi koopt is binnen de kortste tijd niets anders over dan een versplinterde bouwval. Bij elke stap die meneer Biswas zet, wordt hij achtervolgd door een bittere ironie, de onrechtvaardigheid daarvan wordt steeds moeilijker te verdragen, en toch is dit ook een geestig boek, vol grillige capriolen, lustig venijn en spitsvondige dialogen.

De roman begint met een zucht van verlichting: meneer Biswas heeft zijn huis gevonden. Wat zou het verschrikkelijk zijn geweest, bedenkt hij, als hij in die queeste was gefaald en had geleefd 'zonder ook maar te proberen zijn eigen stukje van de aarde voor zich op te eisen; geleefd te hebben en dan te sterven zoals hij was geboren, overbodig en onbehuisd'. In zijn lange zoektocht naar deze woning – nadat in de proloog het wat en waarom zijn beantwoord, houdt de rest van de roman zich bezig met het hoe – bedenkt meneer Biswas allerlei sluwe foefjes om zichzelf een tijdelijk onderkomen te verschaffen. Het begint al met zijn naam: niet het 'Mohun Biswas' dat pas later door een notaris op zijn geboortebewijs wordt vermeld, maar het 'meneer Biswas', zoals we hem meteen al vanaf zijn geboorte kennen. Meneer Biswas ondergaat de ene na de andere vernedering, maar nooit wordt hem het kleine beetje waardigheid ontnomen dat hem met die beleefdheidsvorm is toegekend. Het vasthouden aan die keurige aanspreekvorm is zowel komisch als ongerijmd, vooral in de eerste delen van de roman.

De daaropvolgende dagen [na zijn geboorte] werd meneer Biswas met aandacht en respect bejegend. Zijn broers en zussen kregen een tik als ze hem uit de slaap hielden, en er werd veel belang gehecht aan de buigzaamheid van zijn ledematen.

Een schooljongen wordt zelden op een dergelijke manier uitverkozen boven zijn broers, zusjes en vriendjes, laat staan een pasgeboren kind. Maar dat eeuwige ‘meneer’ biedt meneer Biswas wel een zekere bescherming. De enkele keer dat iemand hem bij zijn voornaam noemt, komt dat zowel voor meneer Biswas als voor de lezer nogal als een schok, een plotselinge onbetamelijkheid. Bijvoorbeeld als hij met Tara, de zus van zijn moeder, op het kantoor van de notaris is:

‘Naam van de jongen.’

‘Mohun,’ zei Tara.

Meneer Biswas werd verlegen. Hij haalde zijn tong langs zijn bovenlip en probeerde het knobbelige puntje van zijn neus aan te raken.

Zelfs op niet-schoolgaande leeftijd lijkt meneer Biswas al te beseffen dat het ‘meneer’ iets kostbaars is dat hem niet zomaar mag worden ontnomen.

Literatuur biedt een tweede vorm van bescherming. Het belangrijkste zijn Marcus Aurelius en Epictetus, namen die meneer Biswas op bezwerende toon aanvoert. Als hij hun stoïsche leefregels daadwerkelijk ter harte had genomen, zou hij zijn leven anders hebben ervaren. Maar zoals de zaken er nu voor staan, dienen ze als troost, als pantser ter bescherming van zijn ongeneeslijke staat van verongelijkheid. Meneer Biswas zelf droomt van een leven in de letteren. Hij schrijft en de door hem gekoesterde droom is voortgekomen uit de elementaire bouwstenen die vorm omzetten in verbeelding. Het schoonschrift dat hij leert op school leidt tot letterschilderen. Het letterschilderen leidt tot de journalistiek. De journalistiek neigt naar iets van meer blijvende waarde.

Meneer Biswas doet ook aankopen, hij verwerft dingen, en zijn vrouw Shama heeft haar eigen spullen. Klaagziek als hij is, bevangen

door zijn eigen weerspanning en onvrede, verwondert meneer Biswas zich over 'die nimmer klagende lijdzaamheid van ziellose voorwerpen', en alle voorwerpen die hij een onderkomen biedt, bieden ook hem een onderkomen. In hun almaar grotere aantallen spelen ze een almaar grotere rol en de lezer van deze roman krijgt meer dan eens een bijgewerkte inventaris voorgeschoteld van wat allemaal volgens welke logica is verworven. Deze inventarislijsten, die ons misschien doen denken aan de opsomming van schepen in de *Ilias* of de vele beschrijvingen van kamers door Dickens, markeren de bescheiden vooruitgang die meneer Biswas boekt. Als ze uit *The Chase* vertrekken, komen meneer Biswas en Shama tot de ontdekking dat ze daar niet meer kunnen weggaan zoals ze waren gekomen, op een ezelkar.

Het was ook een vreemde ontdekking dat die afgeschreven jaren tevens jaren waren geweest waarin ze bezittingen hadden verworven. [...] Ze waren nu in het bezit van een keukenkast met blank hout en gaas. Die was ook moeilijk te lakken en daarom geschilderd. Eén poot was korter dan de andere zodat er iets onder geschoven moest worden; ze wisten nu zonder erbij na te denken dat ze nooit op de keukenkast moesten leunen en hem niet ruw moesten behandelen. Ze waren in het bezit van een kapstok, niet omdat ze hoeden hadden om eraan te hangen, maar omdat het een meubelstuk was dat alleen de allerarmsten niet bezaten. Met het gevolg dat meneer Biswas een hoed kocht. En ze hadden, op aandringen van Shama, een toilettafel gekocht, het werk van een vakman, gepolitoerd, met een grote, heldere spiegel.

Langzaam en voorzichtig, met meer dan eens een schrikbarende terugval, weet meneer Biswas zich aan de ergste armoede te ontworstelen. In een later stadium komt er een schommelstoel bij en vervolgens een gekoesterd Slumberking-bed. (Zo'n samengestelde aanduiding is kenmerkend voor de meubels van meneer Biswas, als om hun bijzondere karakter te onderstrepen.) Dan volgt een elegante glazenkast, die prompt een van zijn glazen deuren verliest. De laatste keer dat het gezin verhuist, naar Sikkim Street in Port of Spain en het huis *voor* meneer Biswas, is het een indrukwekkende hoeveelheid spullen geworden.

[...] de bijeengegaaarde bezittingen van een mensenleven: de provi-siekast (onder een korst van lagen en nog eens lagen vernis en verf in diverse kleuren, het gaas kapot en verstopt), de gele keukentafel, de kapstok met de onbruikbare spiegel en kapotte haken, de schommelstoel, het hemelbed (gedemonteerd en onopvallend), Shama's toilettafel (die zonder spiegel tegen de kabine stond, met alle laden eruit zodat het onbevleete, ongepoetste hout zichtbaar was, zo nieuw, zo vers nog na al die jaren), het bureau met boeken-kast, de boekenkast van Théophile, het Slumberking-bed (met een roze, intieme roos op het hoofdeind), de glazenkast (uit mevrouw Tulsi's zitkamer gered), de eettafel van de noodlijdende timmer-man (op zijn rug, met een touw om de poten en volgepakt met laden en dozen), de schrijfmachine (nog steeds felgeel, waarop meneer Biswas artikelen voor de Engelse en Amerikaanse pers zou schrijven, waarop hij zijn artikelen voor de Ideale School, de brief aan de dokter had geschreven): de bijeengegaaarde bezittingen van een mensenleven, zo lang her en der verspreid, onopgemerkt zelfs, en nu allemaal bij elkaar op de laadbak van die vrachtwagen.'

Deze momenten van inventaris opmaken behoren tot de gedenkwaar-digste passages uit dit realistische meesterwerk: je kunt nauwelijks geloven dat een dergelijke minutieuze en liefdevolle checklist een product is van de verbeelding. Die voorwerpen moeten wel dat leven hebben geleid, en dus versterken ze paradoxaal genoeg de geloofwaar-digheid van meneer Biswas' persoonlijke ervaringen. Maar al net zo onweerstaanbaar in deze roman is het alomtegenwoordige realisme van de menselijke interacties. Daar zijn ze dan: meneer Biswas, zijn moeder Bipti, zijn broers en zijn zus, zijn tante Tara en haar man Ajod-ha, zijn vrouw Shama, zijn kinderen (Savi, Anand, Myna, Kamla, die zich een voor een aandienen, voor onze ogen van vlees en bloed wor-den en actief betrokken raken in de strijd om het bestaan), zijn ergerlij-ke schoonfamilie: mevrouw Tulsi, Seth, Padma, de verwende zonen, het absurde aantal dochters, hun echtgenoten, hun kinderen, en de enorme stortvloed van secundaire en tertiaire personages, de naamlo-ze menigte. Al die personages zijn op overtuigende wijze zichzelf, maar maken ook deel uit van de roman als geheel, ten tonele gevoerd om hun rol te spelen in het levensverhaal van meneer Biswas.

Incidenten, conflicten, rancune, verzinsels: dat is waar meneer Biswas mee te stellen heeft gedurende de lange jaren die hij doorbrengt met de Tulsi's. Zijn grootste vijanden zijn mevrouw Tulsi, zijn schoonmoeder, en haar zwager Seth. De wrevet die ze ten opzichte van hem tentoonspreiden wordt nog overtroffen door de zijne. Hij ruziet, beledigt, drijft de spot met hen. Zijn vrouw Shama, bepaald niet op haar achterhoofd gevallen, bespeelt op vaardige wijze beide partijen, kiest soms de kant van haar man en laat hem op andere momenten in de steek. Er woedt een machtsstrijd die meneer Biswas soms wint en soms verliest. Lichamelijk geweld is normaal; de kinderen in de familie krijgen regelmatig klappen, een verschijnsel dat verbluffend genoeg ook een enkele keer opduikt onder volwassenen. Zinloze patstellingen zijn aan de orde van de dag. *Een huis voor meneer Biswas* neuriet mee op de verstrengelde melodieën waarin al die wanklanken een plaats vinden. Maar het boek is ook een geduldige, bijna extatische evocatie van het landschap en het maatschappelijk leven van Trinidad in de eerste helft van de twintigste eeuw. En terwijl de menselijke interacties in het teken staan van pijn en strijd, worden de verschillende periodes en locaties – de boerderijen, de wegen, de dorpen, de zinderende energie van de grote stad, de ochtenden, de middagen, het avondschemer en de nacht – beschreven met een intense, aandachtige genegenheid. De vaart van de roman is het product van een tomeloze boerenslimheid, waarbij de hang naar een bozige, doortastende scherts wordt uitgespeeld tegen de dromerige franje van het geheugen. Men leest of herleest *Meneer Biswas* uiteindelijk vanwege dat uitgebalanceerde geheel, die vruchtbare complexiteit, de verbazingwekkende manier waarop de belofte van de negentiende-eeuwse Europese romankunst wordt verwezenlijkt in het twintigste-eeuwse Trinidad.

Afgezien van die grootse macrokosmos kenmerkt deze roman zich ook door een onberispelijke microkosmos. Ontelbare gave tafereeltjes liggen als juweeltjes door het boek verstrooid, in een proza dat fonkelt van verholen wijsheid. Talloos zijn de momenten van inventief mededogen dat almaar verder tot je doordringt, lang nadat de bladzij is omgeslagen. Een van die scènes, over *poui*-stokken die worden geschroeid voor de ruwe dorpsport van het stokvechten, legt vast hoe de geur van die stokken ineens een deurtje opent in het geheugen van meneer Biswas. Een tweede passage, over meneer Biswas die op jeug-

dige leeftijd als buschauffeur werkt en een eenzame hut voorbijrijdt in de schemering, is een gecompliceerd meesterwerkje over het verlangen:

En in het duister leunde een jongen tegen de hut, hij stond met zijn handen op zijn rug naar de weg te staren. Hij had een hemd aan, en verder niets. Het hemd lichtte wit op. In een oogwenk was de bus voorbij, een geraas in het duister, door wildernis en vlakke suikerrietvelden. Meneer Biswas kon zich niet herinneren waar de hut stond, maar het beeld was hem bijgebleven: een jongen leunde tegen een lemen huis dat geen reden had om daar te staan, onder die donker neerdalende lucht, een jongen die niet wist waar de weg, waar die bus heen ging.

Afgezet tegen die droevige onbestemdheid, tegen de overgave, tegen het duister, is *Een huis voor meneer Biswas* een boek dat een pleidooi houdt voor kennis van zaken, voor vastberadenheid, voor een ongepolijst, onverzettelijk leven, een boek dat met zijn enorme omvang en complexiteit een onderkomen biedt aan wie het leest.

Teju Cole

Teju Cole is in Amerika geboren uit Nigeriaanse ouders, en opgegroeid in Nigeria. Hij schreef eerder Open stad en Elke dag is voor de dief. Open stad is bekroond met onder andere de PEN Hemingway Award en de Internationaler Literaturpreis. Cole schrijft een column over fotografie voor The New York Times Magazine, en woont in Brooklyn.

Voorwoord

Een huis voor meneer Biswas is mijn omvangrijkste roman en het boek waar ik het meest bekend om sta. Het diende zich vroeg in mijn loopbaan aan. In 1955 was ik serieus gaan schrijven en in 1957 begon ik aan *Een huis*. De eerste kladversie was in 1959 klaar en in augustus of september 1960 legde ik de voltooide tekst ter beoordeling voor aan André Deutsch. Ik was achtentwintig. Ik heb me er altijd over verbaasd dat ik al meteen zo ambitieus was, vooral omdat ik me bescheiden opstelde in die beginjaren. Ik stelde me bescheiden op, niet omdat ik zo'n duidelijk beeld had van wat ik wilde schrijven, maar alleen omdat ik wist dat mijn eerste boeken, hoe je ze verder ook beoordeelde, van weinig gewicht waren, en ik besepte dat ik me op zeker moment aan iets serieuzers moest wagen. Mijn wens om me bescheiden op te stellen was eigenlijk alleen maar een wens om mijn ambities op de lange baan te schuiven, en daarbij misschien ook mijn mislukking.

De fysieke omstandigheden van het schrijven zijn altijd belangrijk voor me geweest. Om een reden die ik me niet meer kan herinneren begon ik met potlood en soms met pen aan mijn boek te schrijven, op ongelinieerd papier van kleinfolioformaat. Niet dat ik dat een prettige manier van schrijven vond. Ik werkte liever op een typemachine, die een zeker gezag verleende aan alles wat je op papier zette. Ik weet zeker dat ik een typemachine had, maar wat me tegenhield, vermoed ik, was het geluid van het typen, dat al te zeer op mijn zenuwen zou hebben gewerkt, zodat ik me een nog grotere oplichter zou voelen dan gewoonlijk.

Ik woonde destijds ergens in een huurflatje in Muswell Hill. Het wa-

ren lange dagen waarin ik niets anders had om me mee bezig te houden dan de boom in de achtertuin die bevangen leek door de lente, de boekrecensies die ik zo nu en dan schreef als de *New Statesman* me daarom vroeg, en werken aan datgene wat ik nog niet kon beschouwen als mijn nieuwe boek. Als ik nu maar stug doorging met schrijven geloofde ik dat zich wel een vorm van magie zou voordoen: de woorden die ik met mijn pen of potlood op het kleinfoliopapier zette, zouden de overtuigingskracht krijgen van een echt manuscript en dan zou ik daardoor op sleeptouw worden genomen, helemaal tot aan het eind. Dat leek wel wat op een geloof in magie, want ik was nog nooit op zo'n manier tot het schrijven van een boek gekomen, maar het was een idee waar ik moed uit putte. En verbazingwekkend genoeg ging het precies zoals ik had voorzien. Er kwam een dag dat de vlam zagezegd in de pan sloeg en ik wist dat ik een echt boek onder handen had. In mijn opwinding schreef ik de datum van die illuminatie op het manuscript, om me er later aan te herinneren hoeveel werk ik had moeten verzetten om dat moment te bereiken. Mijn poging om het literaire moment een dergelijk gewicht te verlenen, bleek tevergeefs: het manuscript werd vele jaren later naar een magazijn gestuurd om veilig te worden opgeborgen, en daar werd het prompt vernietigd, per ongeluk natuurlijk, samen met alle documenten die getuigden van mijn vroege schrijverscarrière en alle boeken die bij die carrière een rol speelden.

Het idee voor het boek was eenvoudig. Een man op zijn sterfbed overdenkt de weinige fysieke objecten die hij in de loop van zijn leven heeft verzameld en die hem nu omringen, misschien om de spot met hem te drijven, misschien om hem te troosten. Hij overdenkt de geschiedenis van elk object, met als gevolg dat zijn leven wordt teruggebracht tot niet meer dan die enkele voorwerpen, in plaats van tot een netwerk aan relaties.

Precies zoals mijn woorden op zeker moment vlam hadden gevat, zo leek de stof die ik creëerde er op zeker moment toe te leiden dat ik boven mezelf uit steeg. Dat gevoel was me heel dierbaar en wat dit boek betreft, had het als voordeel dat het korte metten maakte met de al te schematische opzet waarmee ik was begonnen. Er waren meer dingen die niet meer bleken te werken en die ik veranderde – mijn al te scrupuleuze taalgebruik, bijvoorbeeld, waar ik in mijn eerste teksten heel zwaar op had geleund. Een nieuwe vrijheid maakte zich van me mees-